

навчання та виховання, ігрові педагогічні технології, що широко використовуються вітчизняними педагогами;

- на наш погляд, варто більшу увагу приділити розширенню використання таких педагогічних технологій, як проектні технології, технології “занурення”, технології “розвиваючого середовища”.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Поряд із цим аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження вказує на те, що зарубіжними педагогами використовуються такі передові педагогічні технології, як технологія колективних творчих справ, професійні технології – формують в дітей уявлення про людей-носіїв психологічного стереотипу в залежності від професій, клубні технології – створення ігрових клубів для дітей поза межами дитячого дошкільного закладу, тренінги спілкування та інші. До цього часу недостатньо вивчені педагогічні умови впровадження вищеперерахованих технологій у практику виховного процесу у вітчизняних дошкільних закладах; педагогічні можливості альтернативних дошкільних закладів нового типу (приватні дошкільні установи), що становить подальшу перспективу нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI ст.). – К.: МО України, 1994.
2. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – Пехота О.М. – К., 2000. – С. 274-279.
3. Сухомлинский В.А. Вибр. твори в 5т. – Сухомлинський В.О. – К.: Рад.школа, 1976. – Т 1. – 522с.
4. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 24-30.
5. P. Martin Whiteman. The upbringing of personality of children of 3-5. //Journal of American Academy of Child and Adolescent. – Chicago – 2000. – Volume 34, p.234-248.

УДК 372.32

Р.В. Куліш

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

У статті визначено актуальність обраної теми, зроблено короткий огляд психолого-педагогічної літератури, визначено показники формування науково-природничих понять дітей старшого дошкільного віку.

This article defines the actuality of chosen theme, makes a short review of psychology-pedagogical literature, and deals with the indicators of formation of scientific-natural concepts of children senior preschool age.

Постановка проблеми. Скільки існує дошкільне виховання, стільки існують гра і різні підходи до її визначення. Прихильники різних теорій однак в тому, що людина в своєму розвитку проходить період дитинства, тісно пов'язаний з фізіологічним ростом і розвитком організму, період яскраво вираженого фізичного розвитку й прихованого від спостережень внутрішнього психологічного життя. Цей період психологи називають періодом гри.

Завдяки дидактичним іграм дошкільнята оволодівають початковими вміннями і навичками розумової діяльності, потрібними для майбутнього навчання в школі.

Проблемою гри в різні часи цікавилася чимало вчених, педагогів науковців, а саме: В.Н.Аванесова, Л.В.Артемова, Ф.Н.Блехер, З.М.Богуславська, А.К.Бондаренко, П.А.Венгер, Л.С.Виготський, К.Грос, К.Ф.Іваницька, Д.В.Менджеріцька, Н.Михайленко, Н.Мчелідзе,

К.І.Радіна, А.І.Сорокіна, К.І.Тихєєва, К.І.Удальцова, О.П.Усова, К.Д.Ушинський, Ф.Фребель, З.Фрейд, Б.І.Хачапуридзе та багато інших.

Проблема формування науково-природничих понять, реалістичних уявлень та елементарних понять про природу у дітей дошкільного віку також займала чимале місце у дослідженнях як минулих століть, так і сьогодення. Цій проблемі надавали великого значення, адже дітям треба давати реальну правдиву картину світу. Такі вчені, як Є.М.Водовозова, Я.А.Коменський, М.Монтесорі, В.Ф.Одоєвський, Й.Г.Песталоцці, Ж.Ж.Руссо, С.Ф.Русова, К.Д.Ушинський звертали увагу саме на раннє залучення дітей до лона природи. Так, Я.А.Коменський вказував, що пізнання природи дитиною повинне починатися з реальних явищ і предметів. К.Д.Ушинський не даремно писав, що логіка природи є найдоступнішою для логіки дитини.

Є.І.Конрад – видатний педагог і організатор дошкільної освіти – віддає перевагу елементарним знанням із природознавства. С.Ф.Русова переконливо доводить, що природознавство можна визнати за першу науку малих дітей. Природні знання є найпотрібнішими науковими знаннями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження, як саме формуються у дошкільників різноманітні знання про явища неживої природи, рослинний і тваринний світ, працю людей у природі, належать таким сучасним дослідникам, як П.Я.Гальперін, В.О.Давидов, С.М.Ніколаєнко, К.Є.Фабрі, І.О.Хайдурова, Є.Ф.Терентьєва, які сходяться до думки, що знання формуються у єдиній системі.

Питання формування перших елементів діалектико-матеріалістичного світорозуміння, що ґрунтуються на розвиткові реалістичних уявлень про доступні для них об'єкти, явища природи, досліджувалися Т.С.Ковальчук, П.О.Юсуповою. О.П.Янківською було доведено використання дидактичних ігор природничого змісту за умови відповідної підготовки дітей і в певній системі дає змогу формувати у дітей міцні знання, систематизувати їх, підводити до узагальнення, розвивати мову, мислення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не знаючи конкретних предметів, їх якостей, особливостей, зв'язків з іншими предметами, діти не зможуть оволодіти узагальненими поняттями. Знання загального має спиратися на знання поодинокого. Чим повніші й конкретніші знання, тим правильнішими і багатшими за змістом будуть узагальнення (поняття), що утворюються в свідомості дітей. Ось чому треба приділити багато уваги вивченню поодиноких предметів і явищ навколишнього світу, розкриттю перед дітьми їх різноманітних якостей, зв'язків. Під час ознайомлення дошкільнят з новими поняттями слід урахувувати їх життєвий досвід і обсяг знань. Чим старші вихованці, тим більший у них досвід і глибші знання, тим швидше можна переходити до узагальнень. Найкраще можна розв'язати це завдання в спеціальних дидактичних іграх, де навчальний зміст має доступну і цікаву для дітей ігрову форму. Такі ігри цінні тим, що вони сприяють упорядкуванню чуттєвого досвіду дітей, удосконаленню психічних функцій: цілеспрямованості спостережень, зосередженості уваги, довільності пам'яті, самостійності мислення, точності словникового складу мови.

Попереднє вивчення знань дітей підготовчої групи в процесі класифікації предметних картинок показало, що у них трапляються і помилки, пов'язані з узагальненням. Наприклад, на пропозицію педагога відібрати картинки із зображенням свійських тварин діти відбирали картинки із зображенням білки, зайця, ведмедя; дикими вони вважали собаку, кішку, коня. Така помилка пояснюється недостатнім оволодінням узагальненими поняттями, невмінням виділити істотні ознаки кожної тварини або рослини, порівняти їх з ознаками тварин (рослин) усієї групи. Діти також не вміють самостійно перегруповувати досвід, що потрібно для правильного утворення групових співвідносних понять, а тенденція спиратися на свій неорганізований досвід у дошкільнят іноді переважає над знаннями, набутими в результаті навчання на заняттях. Вони спостерігали білку в куточку природи і віднесли її до свійських тварин, виходячи з того, що тварина живе біля людей.

В окремих випадках старші дошкільнята не диференціюють таких понять, як овочі і фрукти. До фруктів відносять помідор, огірок, кавун, до овочів – яблуко, грушу. Говорять, що фрукти ростуть на городі, а овочі – в саду. Виділяючи із загального поняття конкретні предмети і явища, підводячи під нього поодинокі ознаки, вони неправильно мотивують свої рішення, наприклад: собака – свійська тварина, бо вона розумна, не гавкає, не кидається на людей; кішка – грається з дітьми, не дряпається; свиня – має лапи, з неї здирають шкіру. Тигр, лев, лисиця, вовк – дикі тварини, через те що в них великі вуха і очі, товсті ноги, довгий хвіст, вони нападають на людей.

Таким чином, основними причинами помилкових відповідей дітей є недостатнє знання і диференціювання узагальнених понять, певні труднощі в установленні й усвідомленні внутрішніх істотних зв'язків між окремими предметами і їх спільними групами, недосконалість умінь порівнювати і зіставляти, слабкість довільного пригадування. Треба було усунути причини, що породжують ці помилки, і дати вихователям відповідні прийоми роботи в цьому напрямі.

Базовий компонент дошкільної освіти систематизований за сферами життєдіяльності і першою сферою є “Природа”, яка покликана сформуванню елементарний природодоцільний світогляд, усвідомлення себе як частки природи, відомості про природне довкілля як цілісний організм.

Мета статті: теоретично обґрунтувати вплив дидактичних ігор на формування науково-природничих понять дітей старшого дошкільного віку; здійснити аналіз результатів експериментального дослідження зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження обраної теми проводилися в дошкільних навчальних закладах м. Миколаєва № 5 та № 22.

I етап дослідження складався з пошукової роботи, спрямованої на визначення і конкретизацію об'єкта і предмета дослідження, уточнялися задачі і вивчалася психолого-педагогічна література.

II етап – проведення констатуючого і формуючого експерименту. Перевірялися умови формування науково-природничих понять дітей старшого дошкільного віку.

III етап – теоретико-узагальнюючий. Здійснювався порівняльний аналіз результатів констатуючого і формуючого експериментів, формувались і теоретично обґрунтовувались висновки.

З цією метою ми провели дослідження, припустивши, що дидактичні ігри є засобом формування в дітей правильних понять про природу при умові уточнення і збагачення їх уявлень про об'єкти та явища, які вводяться в гру. Методами дослідження були: 1. Тривалі спостереження за проведенням дидактичних ігор на заняттях у різних дитячих садках. 2. Аналіз дидактичних ігор, що сприяли оволодінню поняттями про природу. 3. Педагогічний експеримент – констатуючий і навчальний.

Експериментальну роботу проводили у трьох підготовчих групах. В експерименті брало участь 120 дітей. В експериментальних групах – 80 дітей, у контрольній – 40.

Роботу проводили за етапами. Перший етап – виявлення знань дітей про природу до проведення навчального експерименту; другий етап (навчальний експеримент) – уточнення і збагачення уявлень дітей про об'єкти і явища природи; третій етап (те саме) – проведення дидактичних ігор на заняттях за спеціально розробленою системою, спрямованою на здійснення завдань оволодіння поняттями про природу; четвертий етап (контрольний експеримент) – перевірка знань дітей після навчального експерименту.

Основним етапом був третій, на якому передбачалося застосування певної системи дидактичних ігор. Ці ігри характеризували наявністю у них кількох прийомів закріплення засвоєних дітьми понять. Перший прийом – перелік об'єктів і явищ природи без конкретизації ознак для засвоєння правильних назв. Другий – перелік назв об'єктів і явищ природи з конкретизацією окремих ознак. Робота здійснювалася шляхом деталізації ознак об'єктів і явищ і конкретизації умов, в яких перебував об'єкт. При цьому в одних випадках ми називали об'єкт або явище, перелічували окремі його індивідуальні риси, а також

визначали реальні умови, в яких діти сприймали даний об'єкт; в інших – посилалися на уявні об'єкти та умови, в яких ці об'єкти могли бути. У першому випадку ми використовували об'єкт, який знаходився перед очима або був зображений на картинці. У другому – пригадували об'єкти, які дошкільнята бачили під час прогулянок і екскурсій або про які читали чи розповідали на заняттях. Тут відтворювалась уявна обстановка, в якій перебував об'єкт. Цей прийом застосовували тоді, коли об'єкти були добре відомі дітям.

Третій прийом – уявна сюжетна ситуація як засіб закріплення понять про природу. Уявлення закріплювались на основі сюжету гри.

Внесення в дидактичну гру якогось сюжету (магазин, школа, пошта) сприяло виникненню і підвищенню активності дітей на заняттях, систематизації їх уявлень, оволодінню класифікацією предметів.

Відповідно до цих прийомів були підібрані дидактичні ігри: з об'єктами природи або із зображеннями їх на картинках (розраховані на розпізнавання і називання об'єктів та явищ природи, розрізнення і називання їх окремих ознак, порівняння, опис об'єктів і явищ природи, зіставлення, об'єднання на основі загальних ознак); словесні ігри, в яких унаочнення не застосовувалося.

Навчившись групувати й описувати картинки, діти самостійно визначали групи класифікації без наочного матеріалу.

Типова гра до першого прийому: “Розподіли предмети або картинки за групами”. Діти називають об'єкти, що перебувають у них перед очима (овочі, фрукти, рослини) або зображені на картинках. Самостійно розподіляють предмети (картинки) за групами і пояснюють виконане завдання.

Гра до другого прийому: “Розкажи все, що знаєш про предмет”. Діти удосконалюють уміння аналізувати та узагальнювати, абстрагувати істотні ознаки в предметах, передаючи все це в слові. Кожний гравець одержує картинки, які треба “прочитати”. Зразок для читання дає педагог. Якщо вихованцеві важко виконати завдання, йому допомагають навідними запитаннями. Так, про тварину пропонують розповісти, де вона живе, що їсть, яку користь дає людям, дика вона чи свійська. Про рослину: що це – овочі, фрукти, квіти, де вони ростуть, хто їх вирощує, які їх характерні ознаки.

Гра до третього прийому: “Розкажи, чим схожі всі предмети і назви їх одним словом”.

Така гра сприяє закріпленню в дітей уміння об'єднувати предмети в одну групу на основі порівняння і виділення спільних та схожих ознак. Діти одержують по дві картинки; вихователь пропонує їм розповісти, що в них схоже, а що – різне і назвати все це одним словом. Зразок дає педагог.

Ще одна типова гра: “Опиши предмет так, щоб товариші могли назвати його”. У грі використовуються такі сюжети: магазин, пошта, школа тощо. Діти вчаться виділяти із загального поняття поодинокі ознаки, підводити під загальне окремі назви, мотивувати свої рішення. Частина дітей описує об'єкти природи, складаючи загадки про них, а всі інші – відгадують. Зразок опису дає вихователь.

Таким чином, процес навчання дітей у дидактичних іграх полягає в пізнаванні і визначенні предметів, зображених на картинках, у порівнянні, узагальненні, класифікації предметних картинок з наступним поясненням, у складанні їх описів.

Щоб перевірити наше припущення про те, що дидактичні ігри є засобом засвоєння понять про природу тільки тоді, коли проводяться в описаній вище системі, ми створили другий варіант експериментальної групи і контрольну групу. В експериментальній групі другого варіанта ми давали словесні ігри, а потім ігри із застосуванням наочності.

Роботу в контрольній групі проводили за існуючою програмою і методикою. Після проведення системи дидактичних ігор було помічено певні зрушення в знаннях і розвитку мислення дітей. Аналіз показників, здобутих у результаті констатуючого експерименту в експериментальній і контрольній групах, свідчить про перевагу запропонованої системи проведення дидактичних ігор.

Дидактичні ігри, в яких діти називали об'єкти і явища природи, відповідали першому прийому, сприяли міцному засвоєнню їх правильних назв. Здобуті дані показують, що діти експериментальної групи в кінці навчального року досягли помітних успіхів в умінні правильно називати диких і свійських тварин, овочі, фрукти, пори року. У дітей контрольної групи спостерігалися незначні зрушення в цьому напрямку.

Завдяки розробленій нами системі дидактичних ігор діти навчилися виділяти характерні ознаки об'єктів і явищ природи, визначати, в яких умовах перебував або може перебувати даний об'єкт (ігри відповідно до другого прийому).

Після проведення дидактичних ігор в експериментальній групі діти почали робити узагальнення на основі диференціювання істотних ознак. Мова їх набула порівняно більшої стислості, логічності, обґрунтованості. Збагатився і активізувався словник завдяки таким прикметникам: свійські, дикі, лісові, польові, садові тощо. Діти навчилися послідовно, в певному логічному зв'язку розповідати про тварин, овочі, фрукти, квіти, пори року, причому спочатку називали групу, правильно вживали родові і видові поняття, потім визначали типові ознаки, характерні для даного об'єкта або явища природи.

Нижче наводимо приклади деяких дидактичних ігор, які найбільше подобаються дітям.

Гра: Хто де живе.

Дидактична задача. Групування рослин за їх будовою (дерева, куші).

Ігрові дії. Втекти від лисиці.

Правила. Шукати будинок після сигналу. Правильно знайти дім.

Оснащення. Маски лисиці, зайців, білок.

Гра. Подорож.

Дидактична задача. Знайти дорогу відповідно до назв знайомих рослин.

Правила. Напряму шляху рукою не показувати, орієнтири називати точно.

Організуючи ігри старших дошкільнят з природним матеріалом, особливу увагу слід звернути на вміння дітей користуватися загальноприйнятою термінологією під час визначення характерних ознак, якостей рослин. Дітей 5-7 років потрібно вчити більш повно і точно описувати дидактичні задачі, які вимагають уміння виділяти окремі частини рослин, порівнювати їх, поєднувати схожі, установлювати послідовність змін по мірі росту і розвитку.

У процесі дидактичних ігор зі старшими дошкільнятами вирішуються наступні задачі:

Знаходити предмет з допомогою одного аналізатора (на дотик, на смак, по запаху). Виконання цієї задачі вимагає від дітей вміння оперувати окремими ознаками (форма, щільність, поверхня) предметів і їх якостями.

Описувати предмети і знаходити їх по опису. Ця задача ускладнюється за рахунок того, що діти описують предмети, які сприймаються не тільки візуально, але і з допомогою дотику.

Знаходити ціле по частині і частину по цілому.

Складати ціле із частин. Дані задачі вимагають від дітей знань зовнішнього виду частин рослин, наприклад, плодів і листочків, надземних та підземних частин рослин.

Групувати предмети по місцях їх вирощання.

Групувати предмети по використанню їх в житті. Задача ускладнена тим, що ознаки, які лежать в основі групування, не можна сприймати чуттєвим шляхом. Щоб діти могли вирішувати поставлені задачі, необхідно поповнити їх знання про вже відомі рослини.

Установлювати послідовність стадій розвитку рослин. Це найбільш складна задача. Щоб її виконати, діти повинні знати зовнішні ознаки предметів рослинного світу, які змінюються, та навчитися пов'язувати їх з певним періодом розвитку рослин.

Діти старшого дошкільного віку повинні знати про кімнатні рослини наступне:

- Назву рослин. Діти повинні знати і оперувати 8-10 назвами кімнатних рослин (у кожній групі засвоюються 2-3 назви).

- Будову рослин. Діти повинні вміти визначати кімнатні рослини за морфологічними ознаками: “як дерево”, “як кущ”, “як трава”.
- Частини рослин (стебло, листочки, квіти).
- Походження деяких рослин, залежність зовнішнього виду від місця виростання.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Отже, експериментальна робота, проведена в старших групах, показала, що дидактичні ігри можна ефективно використати для свідомого оволодіння дітьми поняттями про природу лише при певних умовах (збагачення досвіду дітей, проведення дидактичних ігор у відповідній системі і послідовності).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дрягунова В.А. Дидактические игры для ознакомления дошкольников с растениями. – М., 1981.
2. Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку. – К., 1985.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999.
4. Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. – К., 2003.
5. Глухова Н.Є. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу // Дошкільне виховання. – 2001. – № 10.
6. Плохій З.П. Природа як пізнавальна цінність // Дошкільне виховання. – 2001. – № 6.
7. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. – К.: Вища школа, 1993.

УДК 373.21

Т.А. Лісовська

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкривається сутність поняття “індивідуальний підхід”, його роль у музичному вихованні старших дошкільників. Дається ретроспективний аналіз поглядів науковців з означеної проблеми. Звертається увага на питання організації навчального процесу з урахуванням різних форм навчання.

In the article essence of concept “Individual hike”, his role, opens up in musical education of senior elder preschool. The retrospective analysis of looks of scientists is given on this issue. Attention applies on a question of organization of educational process taking into account the different forms of teaching.

Постановка проблеми. Проблема індивідуального підходу до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку є актуальною тому, що містить у собі широкі можливості для вдосконалення процесу навчання та виховання, у тому числі й для створення педагогічних умов розвитку здібностей кожної дитини. Розвиток національної системи освіти в Україні, як необхідний елемент розбудови самостійної держави, вимагає вдосконалення існуючих форм і методів виховного впливу на особистість дитини дошкільного віку. Найефективнішим розвиток особистості спостерігається під час гармонійного поєднання внутрішніх задатків, мотивів певної діяльності дитини та зовнішнього оптимального середовища. Сучасна теорія дошкільного виховання спрямована на використання потенційних неповторних можливостей розвитку кожної дитини, формування індивідуально-творчих початків особистості вже на етапі дошкільного дитинства.

У цьому зв'язку розвиток нових теоретичних та практичних підходів до обґрунтування сучасної системи дошкільного виховання дітей має беззаперечне значення